

Особливості інвестиційної активності в Україні та її вплив на інвестиційний потенціал підприємств

Б. А. Москаленкоⁱ

Інвестиційний потенціал підприємств і держави в цілому залежить від інвестиційної активності всіх учасників інвестиційного ринку, тому регулювання першого не буде ефективним без розуміння особливостей останнього. У статті досліджено динаміку та структуру інвестиційних ресурсів, доступних для вітчизняних підприємств. Основним джерелом для інвестування українські суб'єкти господарювання обирають власні кошти, які є найбільш дорогим джерелом інвестицій, оскільки формуються за рахунок перерозподілу прибутку від діяльності, а також емісії пайових цінних паперів. Кошти державного та місцевого бюджетів мають слабкий вплив на покращання інвестиційного потенціалу, оскільки частіше мають на меті підтримати на плаву збиткові бюджетні підприємства, ніж нові технологічні галузі. Крім того, корупційні схеми та зловживання посадовців під час реалізації державних проектів не сприяють росту інвестиційної привабливості та покращанню інвестиційного потенціалу країни. Інвестиції з боку резидентів розвинених країн мають важливе значення для розвитку українських підприємств, проте їх присутність на даний момент на вітчизняному інвестиційному ринку незначна.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний потенціал підприємства, інвестиційний ринок.

Абревіатури:

ІП – інвестиційний потенціал
ІР – інвестиційні ресурси

УДК 330.320

JEL коди: E22, E29, E44, E60

Вступ. На сьогодні значної актуальності набули дослідження потенціалу підприємства. Цю економічну категорію прирівнювали до виробничого потенціалу, ресурсного забезпечення, інвестиційної привабливості тощо. В умовах розвитку процесу євроінтеграції потенціал підприємства виступив у новому значенні: він розглядається як можливість підприємства використовувати наявні чи приховані ресурси для досягнення поставлених цілей. Актуальні тенденції взаємодії всіх суб'єктів інвестиційного процесу, в тому числі держави та закордонних інвесторів, в умовах нестабільності мають неоднозначний вплив на формування та реалізацію ІП вітчизняних підприємств.

Особливої актуальності набуває дослідження джерел формування інвестиційних ресурсів, головним чином їх якісних характеристик. Так, іноземні інвестиції мають містити в собі не лише фінансові ресурси, а й екологічні, енергозберігаючі технології, провідний зарубіжний досвід менеджменту з метою підвищення ефективності функціонування підприємств-реципієнтів інвестицій.

Постановка проблеми. Стан інвестиційного ринку на цей момент відображає стан реального сектору економіки у найближчому майбутньому. За сучасних умов

ⁱ Москаленко Богдан Андрійович, аспірант кафедри економіки та бізнес-адміністрування Сумського державного університету.

© Б. А. Москаленко, 2014

соціально-економічної та політичної нестабільності, спроб нової влади тотально реформувати не лише економіку, а й самі уклади життя країни, аналітичні дослідження інвестиційних процесів у вітчизняній економіці є необхідними для подальшого наукового обґрунтування таких реформ.

Проблемам інвестиційної політики, ІР та вивченню ІП присвятили свої дослідження такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: М. І. Ареф'єв [1], Т. А. Васильєва [2], О. Л. Ворсовський [3], С. В. Леонов [5], О. В. Макарюк [6], О. Л. Михайлюк [7], Ф. Фабощі [9] та ін.

Метою дослідження є виявлення, аналіз і характеристика основних показників інвестиційної активності в Україні, оцінка їх впливу на інвестиційний потенціал вітчизняних підприємств.

Результати дослідження. ІП найчастіше трактується як сукупність інвестиційних ресурсів, що доступна для підприємства для здійснення його господарської діяльності [1; 2; 3; 5; 9]. У даному дослідженні визначимо ІП як сукупність наявних у підприємства інвестиційних ресурсів і його спроможність до залучення ззовні ІР із метою досягнення стратегічних і тактичних цілей розвитку такого підприємства. В основу ІП закладаються ІР, тому доцільно розглянути динаміку та структуру інвестиційної активності в Україні. Для такого дослідження необхідно виділити актуальні особливості інвестиційного процесу за участю підприємств в Україні: недостатність власних джерел інвестування у підприємств; обов'язковість якісного обґрунтування ефективності підприємницької діяльності для потенційних інвесторів; значна конкуренція на ринку реципієнтів ІР; високий рівень ризику як в галузі діяльності підприємства, так і в країні у цілому; орієнтація на здебільшого довгостроковий характер інвестування тощо.

Основними джерелами фінансових ресурсів для суб'єктів інвестиційного процесу в Україні виступають: державний та місцеві бюджети, власні кошти підприємств та організацій, кредити банків та інші позики, кошти іноземних інвесторів, кошти населення на індивідуальне будівництво та будівництво власних квартир.

До коштів державного й місцевого бюджетів відносяться фінансування підприємств і організацій державної форми власності, фінансування державних і регіональних програм розвитку певних галузей економіки, державні дотації та субсидії підприємствам і організаціям, що з тих чи інших причин їх потребують [7]. До останніх можемо віднести великі системоутворюючі підприємства, від діяльності яких залежить добробут населення цілого міста або регіону.

Під власними коштами підприємств і організацій прийнято розуміти загальну вартість засобів виробництва, що належать їм на правах власності й забезпечують їх інвестиційну діяльність. До таких джерел інвестування належить статутний капітал, амортизаційні відрахування, прибуток та спеціальні фонди, що формуються за його рахунок, резервні фонди тощо.

Для суб'єкта підприємницької діяльності вигіднішими є зовнішні інвестиції, що є теоретично необмеженими, ніж внутрішні, що формуються від перерозподілу прибутку від діяльності такого підприємства. Таким чином, при наявності потреби в інвестиціях об'єкти інвестування намагаються максимальні обсяги залучити із зовнішніх джерел, а решту необхідного об'єму інвестицій поповнюють за рахунок капіталізації прибутків від основної діяльності [6].

Кредити банків та інші позики, з однієї сторони, є платним ресурсом для інвестування і його суму треба буде через визначений строк повертати, з іншої –

наданий банком кредит сигналізує на ринку діяльності даного підприємства, що воно достатньо стабільне та рентабельне для співпраці з банківською установою, має позитивну кредитну історію. Такий гудвіл дозволить у подальшому сформувати імідж ринкового підприємства та залучати ІР на вигідніших умовах із диверсифікованих джерел.

Кошти іноземних інвесторів є найбільш якісним та перспективнішим джерелом інвестицій для будь-якого підприємства чи організації (звичайно, за умови, що ці інвестиції не походять із офшорних зон чи є результатом махінацій з метою уникнення оподаткування або відмивання «брудних» коштів).

До категорії інших джерел інвестицій належать всі, що не включені до вищезазначених та не суперечать чинному законодавству, а також безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян тощо. В сучасних соціально-економічних умовах в Україні до такої категорії скоріше будуть відноситись не ті джерела інвестування, що включають у собі новітні, передові способи взаємодії ланцюга «інвестор-інвестиції-підприємство», а скоріше такі, що дозволяють уникнути податкового навантаження та приховати не зовсім законне походження ІР учасників інвестиційного процесу. Тому динаміка обсягів зазначеного джерела інвестицій не така еластична до економічної ситуації в країні, як категорія коштів населення.

Динаміку освоєних (використаних) капітальних інвестицій за джерелами фінансових ресурсів протягом періоду з 01.01.2008 по 01.10.2013 у фактичних цінах наведено на рис. 1.

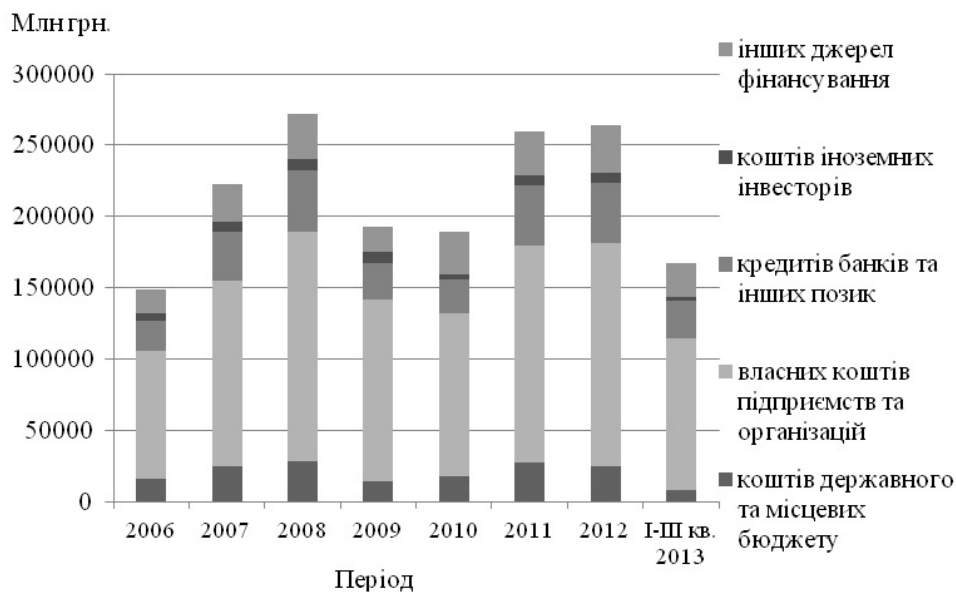

Рис. 1 – Динаміка освоєних капітальних інвестицій у фактичних цінах протягом періоду з 01.01.2008 по 01.10.2013, млн грн [4]

Однією з особливостей ІІ суб'єктів господарювання в Україні є те, що основним джерелом інвестицій (станом на 01.10.2013) стають власні кошти підприємств та організацій – 63,93% обсягу інвестицій у основний капітал (див. рис. 1). Таким чином, на даний момент вітчизняні підприємства використовують більш дорогі джерела інвестування, не маючи доступу до зовнішніх джерел фінансування на прийнятних умовах. Крім того, власні джерела інвестування також не передбачають наукової та технологічної складової, тому відносяться нами до екстенсивних.

Питома вага кредитів банків та інших позик у структурі джерел освоєних ІІ протягом періоду дослідження коливалась у межах 14–16%. Таким показник характеризує вітчизняний фінансово-кредитний сектор як нерозвинений і такий, що не користується високим рівнем довіри серед потенційних клієнтів, економічну ситуацію в країні як нестабільну, а позичальників – як суб'єктів, що неспроможні представити кредиторам якісні гарантії повернення позичених ресурсів.

Кошти державного та місцевого бюджетів становлять близько 10% у структурі освоєних капітальних інвестицій, однак їх роль у формуванні інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств переоцінена. Значна частина таких інвестицій була освоєна збитковими державними підприємствами, що не виробляють конкурентної на світових ринках продукції, однак мають на своєму балансі велику кількість працівників. Такі «інвестиції» з боку держави мають скоріше соціально-політичний, ніж економічний характер – жодна влада за період незалежної України не йшла на непопулярні реформи та конфлікт із значною частиною електорату заради болісної, проте необхідної перебудови економіки. Також під час дослідження джерел освоєних ІІ слід враховувати корупцію та зловживання у момент освоєння державних коштів. За відсутності дієвого законодавства щодо протидії корупції та незацікавленості вітчизняної судової системи у притягненні до відповідальності за очевидними фактами зловживань чиновників державний бюджет і далі ставатиме донором для корупційних схем, а не інвестиційних проектів.

Як уже зазначалось, іноземні інвестиції є ефективною й дуже важливою складовою формування ІІ, однак питома вага такої складової у структурі освоєних інвестицій вітчизняними підприємствами на рівні 2–4% є вкрай малою і бути вагомим чинником прогресу ІІ не може.

Значний вплив на розвиток національної економіки країни мають іноземні інвестиції. Залучення коштів іноземних інвесторів дає поштовх до активізації інвестиційного процесу, впровадження ефективних та екологічних технологій, використання провідного зарубіжного досвіду та зростання ІІ країни в цілому.

Головною країною-інвестором у вітчизняну економіку є Кіпр, обсяги інвестування якого збільшилися протягом останніх трьох років на 5356,8 млн дол. США або на 40,11% і станом на 01.10.2013 досягли 18712,0 млн дол. США. Таким чином питома вага Кіпру в структурі іноземних інвестицій у вітчизняну економіку склала 33,08% [4].

Ще одним значним інвестором в економіку України є Британські Віргінські острови. Резиденти вищезгаданої заморської території Об'єднаного королівства протягом 2012 року інвестували в економіку України 218,9 млн дол. США, що на 13,14% більше відповідного показника на початок року. У 2013 році динаміка збереглася і станом на 01.10.2013 у порівнянні з початком року даний показник зріс на 567,5 млн дол. США або на 30,11%, що в підсумку привело до зростання питомої ваги інвестицій з Британських Віргінських островів до 4,34% від загального обсягу [4].

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 року № 143-р. «Про перелік офшорних зон», прийнятого на виконання п. 161.2 ст. 161 Податкового кодексу, Україна не визнає Республіку Кіпр офшорною зоною [8].

Зважаючи на вищезазначене, значну частину ІР іноземного походження не можна вважати якісними, оскільки надходять із фактичних офшорних зон і не мають у собі новітніх технологій, передового досвіду менеджменту тощо. При цьому слід зазначити, що хоч такі ІР і мають сумнівне походження, однак спрямовуються у розвиток вітчизняних суб'єктів господарювання та мають позитивний вплив на формування ІП в цілому.

Висновки і перспективи подальших наукових розробок. Сучасний стан вітчизняного інвестиційного ринку не може забезпечити сталий розвиток інвестиційного потенціалу підприємств та економіки країни в цілому. Українські суб'єкти господарювання не мають доступу до дешевих інвестиційних ресурсів, що значно гальмує процес модернізації та виходу на конкурентний рівень виробництва.

Така ситуація пояснюється відсутністю однозначної та актуальної нормативно-правової бази регулювання інвестиційної діяльності за участі вітчизняних та зарубіжних інвесторів, незадовільним станом розвитку інфраструктури перерозподілу ІР від домогосподарств до об'єктів інвестування, а також загальноекономічними проблемами, що характеризуються загальною відсталістю та неконкурентністю української економіки на світових ринках, корупцією у владі, низьким рівнем довіри до фінансово-кредитного сектору економіки з боку населення тощо.

Дослідження проблем покращання інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств та оптимізації державного регулювання інвестиційного процесу в Україні є актуальними та перспективними у найближчому майбутньому.

Література

1. *Арефьев, М. И.* Концепция формирования источников финансирования инвестиций в экономике / М. И. Арефьев // Финансы и кредит. – 2001. – № 11. – С. 23.
2. *Васильева, Т. А.* Інвестиційний ринок України: проблеми та перспективи розвитку / Т. А. Васильева, С. В. Леонов, О. В. Макарюк // Економічний простір : збірник наукових праць. – № 28/1. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2009. – С. 77–85.
3. *Ворсовський, О. Л.* Теоретико-методичні основи інвестиційного потенціалу підприємств / О. Л. Ворсовський // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 15. – С. 8–11.
4. *Державна служба статистики України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>.
5. *Леонов, С. В.* Сутнісний аналіз інвестиційного ринку та його ролі у функціонуванні економічної системи / Т. А. Васильева, С. В. Леонов, О. В. Макарюк // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства : Економічні науки. Випуск 85. – Харків : ХНТУСГ. – 2009. – С. 16–22.
6. *Макарюк, А. В.* Инвестиционная политика в управлении инвестиционным потенциалом экономических систем / Национальная и региональная экономика. Текущие проблемы Восточной Европы : монография / А. В. Макарюк, Б. А. Москаленко ; под ред. Эльжбета Милош. – Люблин : Politechnika Lubelska, 2013 – С.62–72.
7. *Михайлюк, О. Л.* Шляхи підвищення інвестиційної привабливості Одеської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.od.ua/p/191.doc>.
8. *Про перелік офшорних зон* [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2011 р. № 143-р – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-%D1%80>

9. *Финансовые инструменты* ; под ред. Ф. Фабоцци ; [пер. с англ. Е. Востриковой, Д. Ковалевского, М. Орлова]. – М. : Эксмо, 2010. – 864 с. – (Финансовая энциклопедия).

Отримано 19.03.2014 р.

**Особенности инвестиционной активности в Украине
и её влияние на инвестиционный потенциал предприятий**

БОГДАН АНДРЕЕВИЧ МОСКАЛЕНКО*

** аспирант кафедры экономики и бизнес-администрирования
Сумского государственного университета,
ул. Р.-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина,
тел.: 00-380-542-332223, e-mail: b_mos@mail.ru*

Инвестиционный потенциал предприятий и государства в целом зависит от инвестиционной активности всех участников инвестиционного рынка, поэтому регулирование первого не будет эффективным без понимания особенностей последнего. В статье исследованы динамика и структура инвестиционных ресурсов, доступных для отечественных предприятий. Основным источником для инвестирования украинские предприниматели выбирают собственные средства, которые являются наиболее дорогим источником инвестиций, поскольку формируются за счет перераспределения прибыли от деятельности, а также эмиссии паевых ценных бумаг. Средства государственного и местного бюджетов имеют слабое влияние на улучшение инвестиционного потенциала, поскольку чаще их цель поддержать на плаву убыточные бюджетные предприятия, нежели развить новые технологические отрасли. Кроме того, коррупционные схемы и злоупотребления должностных лиц при реализации государственных проектов не способствуют росту инвестиционной привлекательности и улучшению инвестиционного потенциала страны. Инвестиции со стороны резидентов развитых стран являются очень важными для развития украинских предприятий, однако их присутствие на данный момент на отечественном инвестиционном рынке незначительно.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный потенциал предприятия, инвестиционный рынок.

*Mechanism of Economic Regulation, 2014, No 2, 152–158
ISSN 1726-8699 (print)*

**Features Investment Activity in Ukraine and its
Impact on the Investment Potential of Enterprises**

BOGDAN A. MOSKALENKO*

** Postgraduate Student, Sumy State University, Ukraine
2 Rymskogo-Korsakova St., 40007 Sumy, Ukraine
phone: 00-380-542-332223, e-mail: b_mos@mail.ru*

Manuscript received 19 March 2014

Investment potential of the state in general depends on the investment activity of all participants in the investment market; therefore managing investment potential will not be effective without the understanding of the investment market. This paper investigates the dynamics and structure of the investment resources available to Ukrainian enterprises. The main source of investment Ukrainian enterprises choose their own funds, which are the most expensive source of investment as formed by

redistributing income from the activity, and the emission of equity securities. State and local budgets have little impact on improving the investment potential, because often intended to support "afloat" unprofitable state enterprises than the latest technological industries. In addition, corruption schemes and abuse of officials in the implementation of government projects do not contribute to the growth and improvement of investment attractiveness and the investment potential. Investments by residents of developed countries are essential to the development of Ukrainian enterprises, but their presence at the moment in the domestic investment market is negligible.

Keywords: investments, investment potential of the enterprise, investment market.

JEL Codes: E22, E29, E44, E60

Figures: 1; *References:* 9

Language of the article: Ukrainian

References

1. Arefiev, M. (2001), "Concept formation sources of financing investment in the economy," *Finansy i kredit*, 11, 23. (In Russian)
2. Vasylieva, T., Lieonov S., Makariuk O. (2009), "Investment Market of Ukraine: problems and prospects," *Ekonomichnyj Prostir*, 28/1, 77–85. (In Ukrainian)
3. Vorsovskii, O. (2007), "Theoretical and methodological foundations of the investment potential of enterprises," *Investment: Practice and Experience*, 15. 8–11. (In Ukrainian)
4. State Statistics Service of Ukraine. (n.d.). ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://ukrstat.gov.ua>. (In Ukrainian)
5. Lieonov, S., Vasylieva T., Makariuk O. (2009), "Analysis of the merits of the investment market and its role in the functioning of the economic system," *Visnyk Harkivskogo nacionalnogo tehnicnogo universytetu silskogo gospodarstva*, 85, 16–22. (In Ukrainian)
6. Makariuk, A., Moskalenko B. (2013), "Investment policy in the management of the investment potential of economic systems," *National and regional economy. Current problems of Eastern Europe*, ed. Elzbieta Milos, Lublin, Politechnika Lubelska, 62–72. (In Russian)
7. Mykhailiuk, O. (2008), "Ways to increase the investment attractiveness of the Odessa region," <http://www.niss.od.ua/p/191.doc>. (In Ukrainian)
8. The Resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine of 23.02.2011 № 143-r «On the list of offshore zones». (n.d.). zakon4.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-%D1%80>. (In Ukrainian)
9. Fabozzi, F. [translated from English. Vostrikov, E., Kowalewski, J., Orlov, M.] (2010), *Financial instruments*. Eksmo. (in Russian).